

Әлеуметтік және қоғамдық ғылымдар
Социальные и общественные науки
Social and Public Sciences

МРНТИ: 19.41.41

<https://doi.org/10.65247/3105-3432-2024-2.04>

СПИЧРАЙТИНГ- МЕДИАКОММУНИКАЦИЯНЫҢ МАҢЫЗДЫ САЛАСЫ

*¹Р.Қ.КЕМЕЛБЕК^{id}, ¹Б.М.ТОКАБАЕВА^{id}

¹Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
(Астана, Қазақстан)

*kemelbek2022@mail.ru, tokabaeva74@mail.ru

Аңдатпа

Ғылыми мақалада заманауи медиакоммуникация мен саяси консалтингтің аса маңызды бөлігі болып табылатын спичрайтинг саласы туралы, оның бүгінгі Қазақстан Республикасының саяси өміріндегі орны мен өзектілігі тұрғысындағы дәйекті пайымдар айтылды. Ақпарат ғасыры тудырған сан түрлі кәсіптің бірі ретінде медиасала мамандарын қызықтырып қана қоймай, гаджеттер мен цифрлық сауаттылықтың үдерісінен шыға білуді талап ететін спичрайтерлердің қоғамға қаншалықты қажеттілігі қазақ мемлекетіндегі оның өткені мен ертеңі жайлы тұжырымдар қарастырылды. Мақалада блиц-сауал жүргізу арқылы алдындағы шенеуніктердің сөз сөйлеуі мен өз имиджі және беделіне байланысты оқырмандардың берген бағасы келтірілді. Сондай-ақ, студенттер арасында жүргізілген сауалнаманың негізінде, заманауи медиакоммуникация терминдері мен жаңа бағыттардың жастар арасындағы танымалдығы көрсетілді. Журналистика – қалам құдыреті арқылы халық пен билікті байланыстыратын мамандық болса, спичрайтер - сөз құдіретін қолдана білетін шебер. Дүниежүзі медиа саласының мамандары спичрайтинг саласын зерттеп бағыт-бағдарын танытуға күш салғанымен Орта Азия және посткеңестік мемлекеттерде бұл саланың дамуы мен зерттелуі тым төмен және дамуы да осыған сәйкес екені анық.

Түйін сөздер: медиакоммуникация, саяси PR, саяси коммуникация, мәтін, шешендік өнер, тенденция, спичрайтер, спичрайтинг.

Кіріспе

Ақпараттық-цифрлық әлеуеттің дамуы адамзат қоғамның тыныс-тіршілігімен тығыз байланысты болған бүгінгі күні әр сала мамандарының алдына барынша жаңа міндеттермен жаңа бағыттар туындапты. Өткен ғасырдың ортасында пайда болған «саяси коммуникация» ұғымы әлемдік саясаттағы ең беделді тіркестердің біріне айналды. Дәл осы арқылы саяси PR, саяси консалтинг, саяси коммуникация төңірегіндегі зерттеулер шын мәнінде қай мемлекет болмасын саяси сахнасының кем-кетігі мен жетістігін анықтап берер еді. Алайда, «жаңа технологиялар мен гаджеттер уақыты» өз талабын әрбір минут сайын емес, секундтар сайын қойып отырады. Шын мәнінде біз осы бір дамудың тезінен шыға алдық па, оған ілесіп келеміз бе деген сұрақ бәрімізді де ойландыруы тиіс.

Бүгінгі мақалаға арқау болған негізгі мәселе – Қазақстандағы спичрайтинг және оның қазіргі жай-күйі мен даму барысы. Сондай-ақ, медиакоммуникацияның ең негізгі салаларының бірі ретінде спичрайтингті қарастыру, оның Қазақстанның саяси өмірінде алатын орнын, жалпы даму барысынды осы саланы өркендетудің маңызы біздің зерттеулеріміздің басты мақсаты екендігін айта кету керек.

Бүгінгі Қазақстанның саяси келбеті 70 жыл бойы Ресейдің тоталитарлық отарлау жүйесінің, одан кейінгі 30-жылда бір ғана басшының диктаторлық басқаруымен шынайы демократия мен өзіндік ұлттық даму жолына түсе алмай келе жатқан дамушы мемлекет екенін айғақтайды. Негізінен, саяси коммуникация – саяси жүйелер арасындағы ақпарат алмасудың басты құралы. Саясаттанушы Л.Пай: «Саяси коммуникация – өзіне саяси жүйеге әсер ете ететін дүниенің

барлығын қамтиды» деген пікір білдіреді [Шарков Ф.И., 2012]. Ал, саяси жүйеге әсер ете алатын ең негізгі элементтердің бірі – сөз. Ақпарат алмасудың индексі секундтарды құрайтын гаджеттердің жетекші ролін кез келген саясаткер бекем бағамдай білуі шарт. Бір ауыз айтылған сөз, беделді басшының ертеңгі имиджі мен беделін не биікке көтеретін не биіктен құлататын үлкен күшке айналды. Басшының көпшілікке сөз арнауы, саяси ортадағы ой алмасуы мен беделі оның жәй ғана бір ауыз сөзі арқылы интернеттің жылдамдығы мен ақпараттардың жылдам таралуына тікелей байланысты болып отыр. Сондықтан да ел алдында айтылатын әрбір сөз сапалы әрі нәтижелі болуына себепкер бола алатын сала – спичрайтинг және спичрайтер .

Зерттеу әдістері

Спичрайтинг тарихын жазу пайда болған сонау ықылым замандармен үндес десек қателеспеспіз. Ежелгі Грекияда дәл осы кәсіппен айналысатындарды «мәтін жазушылар» деп атаған. Сол кездің шешендері қалтасы қалың адамдардың жұрт алдында сөйлейтін сөздерін ақыға жазып берген. Бәлкім, ол бүгінгідей кәсіби деңгейде емес шығар. Спичрайтинг кәсіп ретінде өз ауқымын, гректер білімділік пен даналық іліміне тереңдей бастаған кезде кеңейтті. Математикада теоремасымен белгілі Пифагор және сол кездің данагөйі Фалес, египеттіктерден әртүрлі фигуралардың ұзындықтарын есептеуді үйреніп, бұл іс-әрекеттерін «ақылдың күшімен» деген ұғымға тоғыстырды [Кьелдсен Й.Э., Киве А., Хансен Б.Д., 2019]. Кейіннен бұл ойды саясаттанушылар пайдаланды. Олар «Полис» деген жаңа ұғымды қалыптастырды. Бұл сөздің басты қаруы ретінде, Пьер Накэ-Видаль жазған «Қара аңшы» ұғымы қолданылды. «Қара аңшы» - көршілес мемлекеттердің саяси құрылымдары деген мағынаны білдіреді. Саясаттың дамуы, онымен айналысу өткір тілді болуды және жұрт алдында еркін сөйлеуді талап етті. Бұл талапқа ең бірінші назарын сопылар, содан соң Ежелгі Грекияның имиджмейкерлері және репетиторлары аударды. Репетиторлар саясатпен айналысатын адамдарды шешен сөйлеуге және терең ойлауға үйретті. Сонымен қатар, олар жеке сабақтарын беріп, оқу сыныптарын ұйымдастырып, жалпы көпшілікке түсіндірме жұмыстарын жүргізді. Бұл жұмыстар репетиторға деген сұранысты арттырды. Атақты Платон мен Аристотель сопыларды саудагерлік біліммен айналысуға үгіттеп, тіл өткірлігі арқылы билік пен ақша табуға болатындығына сендірді. Ежелгі Грекиядағы ең алғашқы атақты мәтін жазушылардың бірі ретінде V ғасырда өмір сүрген, Платонның басты қарсыласы, философ және ритор Исократты атап өту керек. Ол тарихтағы алғашқы сөз дайындаушының бірі [Мальколм Ш., 2019].

Спичрайтинг – классикалық үлгідегі ғылымдар риторика және шешен сөйлеу шеберлігімен байланысты. Дегенімен риторика ежелден келе жатқан сала. Оған арнап, көптеген ғылыми еңбектер жазылды. Ал спичрайтинг риториканың дәлелдемелеріне сүйенетін кәсіп. Кәсіби спичрайтердің тарихты және заңды жетік білуінің мәні осыда. Спичрайтинг саяси ғылымға керекті сала ретінде негізін XX ғасырдан алады. Ендігі қарастыратын сұрақ, спичрайтер деген кім? Ол жоғарыда айтылғандай жоғарғы қызмет атқаратын шенеуніктердің, мықты басшылардың сөзін дайындайтын маман. Барлығымызға белгілі, шенеуніктерге үнемі көпшіліктің алдында, жиындарда сөйлеу керек. Яғни, жұрт жадында мінсіз адам ретінде сақталу үшін, шенеуніктің айтқан сөзі дұрыс түрде құрастырылған болуы шарт. Дәл осы кезде көмекке спичрайтер келеді. Спичрайтер тек саяси мәтіндерді жазып қоймайды. Сонымен қатар, оның сараптамалық және басшының бейнесімен жұмыс жасайтын қырлары да бар [Байысбекова Т.Д., 2016].

Дәрежесі ең жоғары тапсырыс беруші, мемлекет басшысы – президент. Мысалы, өзімізге көршілес жатқан Ресей мемлекетінің президенті В.В.Путиннің қол астында жеке спичайтері және 40-қа жуық көмекшілері жұмыс істейді. Коммерциялық компанияларда спичрайтердің қызметін жауапты хатшы немесе PR-менеджер атқарады. Әлемде орын алған соңғы қағидаттар, яғни «COVID-19» салдарынан кейінгі өмір стилі әр мекеменің өзіне тән

медиакембелбетінің, медиа маманының және сөз шеберінің болуы қажет болатын талап қойды. Бүгінде кез келген компания басшылары бұрынғыдай шағын ұжымның алдында сөйлейтін сөзіне ат-үсті қарай алмайтын дәрежеге жетті. Ал саяси және мемлекеттік шенеуніктер сөйленетін сөз бәрін де шешетінін жақсы түсініп келеді. Спичрайтер қызметіне жүгіну - басшылар сауатты сөйлей алмайды немесе ойын дұрыс жеткізе алмайды деген сөз емес. Кәсіпкерлер өз бетінше бұның барлығын жасай алады. Десе де, керемет сауатты мәтін дайындауда, оны ары қарай жұртқа жеткізуде ерекше маман – спичрайтердің көмегі зор болмақ. Аталып отқан сала әлі толықтай қалыптасып біткен жоқ. Көптеген зерттеушілер мен ғалымдар, бұл саланы «қоғаммен байланыс» мамандығының бір бөлшегі деп санайды. Енді біреулері PR-дың бір түрі деп қана есептейді және оны саяси субъектілерді жарнамалаудың тәсілі деп қарастырады [Быкова Е.В., 2022]. Бірақ басқа тұрғыда қарайтын болсақ, спичрайтер тек мәтін жазып қана қоймай, PR-менде айналыса алады. Сондықтан оны қандай да бір дамыған мамандықтың бөлшегі деп санауға келмейді. Қуанышымызға орай, жұрт бүгінде спичрайтингты PR-дан бөліп қарастырып жүр. Неге десеңіз, спичрайтингтың маңызын түсіне бастаған азаматтар қатары көбейіп, кәсіпке деген сұраныс артты. Сұраныстың артуы, спичрайтерлер өзінің білім дәрежесін дамытпасада болады деген мағына емес. Керісінше, оларға қойылатын талап пен міндет күшейді. Негізгі талаптары:

1. Сөз қорының мол болуы. Маман тек әсерлі мәтін жазып қана қоймай, оны көркем түрде жеткізе алуы да қажет. Мықты спичрайтер бір тақырыпқа бірнеше мәтін, ой, шешім жаза алса, бұл оның шеберлігін көрсетеді. Сөздік қордың мол болуы, журналистке ешбір күмәнсіз бірнеше нұсқадағы мәтін жазуға септігін тигізеді.
2. Психологиядан хабардар болу. Спичрайтер өзі мәтін жазып отырған адамның мінезін, қалай сөйлейтінін, қандай ерекшеліктері бар екендігін білуі қажет. Оны білмеген жағдайда, адамның түрі мен сөзі бір-біріне сәйкес келмеу ықтималдығы жоғары. Адамның сөзі, оның ел алдындағы бейнесінің маңызды бөлшегі. Сондықтан да, тапсырыс берушінің психологиясын жетік білу – спичрайтердің сапалы жұмысының кепілі.
3. Қандай сала болмасын, терең білім қоры. Шенеуніктер, басшылар әртүрлі сала қызметкерлерінің алдында сөз сөйлейтіндіктен, кез келген саладан құлағдар болуы тиіс. Спичрайтер өз кезегінде басшының мәтінін дайындайтын маман болғандықтан, бұл талап ең бірінші соған жүктеледі. Ең керек салалар қатарына: саяси, тарихи ғылым және филология кіреді. Сондай-ақ, қоғаммен байланыстанда хабардар болғаны жөн.
4. Тәжірибе. Спичрайтерге тәжірибе жинау үшін, ең алдымен ірі компаниялардың PR бөлімдерінде жұмыс жасағаны дұрыс болады.
5. Шет тілдерді білу. Бұл спичрайтердің жұмыс жасайтын спикерінің жұмыс тіліне байланысты болып келеді.

Көп спичрайтерлер бұрын журналист болып жұмыс жасағандар. Бұл жерде жазу шеберлігінің дұрыс қалыптасуы өте маңызды. Адамда қабілет болмаса, спичрайтер болу мүмкін емес. Батыс елдерінде спичрайтер – PR саласының негізгі кәсібі. Спичрайтер – үнемі көлеңкеде жүреді. Неғұрлым байқалмаса, соғұрлым кәсіби мансабы биік болады. Сөз жоқ, спичрайтерлердің көмегінсіз-ақ өзін-өзі алып шығатын саясаткерлер бар. Оларға дайын мәтіннің, дайын ойдың қажеті жоқ. Мысалыға қызықты сұрақ: сөзіне шаң жұқпас шешен В.Жириновскийге қағаздан мәтін оқу керек пе? [Месеняшина Л.А., 2016] Адам – ақылды, анализ мықты жасайтын, өткір тілді болса да, өз ойын ашық жеткізе алмауы мүмкін. Осы кезде оған міндетті түрде спичрайтер керек болады.

Қазақстандағы спичрайтингты айтқан кезде, ойға бірден шешендік өнер мен сөз құдіреті түседі. Қазақ деген ұлт қалыптасқаннан бері, сөз қадірі жанама түрде бірге дамып келеді. Себебі, ұлт тарихында сөздің маңызы жоғары. Қазақтарда шешендік өнер деген түсінік бар. Ұлт рухының биік болып қалыптасуында, елде темірдей тәртіп сақталуында шешендік өнердің

алар орны ерекше. Оған дәлел ретінде орта ғасырда өмір сүрген билерді келтіруге болады. Төле, Қазыбек, Әйтеке сынды қазақтың біртуар тұлғалары үнемі таққа отырған ханнан кеңестерін аямай, халық мәселесін шешуге атсалысып отырған. «Қол бастау қиын ба? Жол бастау қиын ба? Сөз бастау қиын ба?» деген қазақ халқына шешен сөйлеу ешқашан жат болмаған. Тілдің тазалығы, сөздің әсемдігі бірінші орында тұратын ұлт күні бүгінгі дейін әлемге өзінің біртуар тұлғаларымен танымал. Билерден бөлек, кеше ғана өмір сүрген Ахмет Байтұрсынов, Әлихан Бөкейханов, Міржақып Дулатов, Смағұл Сәдуақасов және т.б. дарынды азаматтар қиын қыстау шақта өздерінің өткір тілімен халыққа қорған болғаны, ел арасындағы сауатты көтергендігі, заманын қан төкпей ұстағаны қазақтардың тамыры тіл ұлылығынан бастау алатындығының айқын дәлелі. «Біз сөзге тоқтаған халықпыз» деп өз толғаныстарын бастайтын осынау ұлттың тілінің әдемілігін құртып алуына, заман дамуымен пайда болған жаңа тенденциялар әсер етті. Сондай тенденциялардың бірі – көп тілді болу. Жастар өз тағдырында биік мінберге шығамыз деп, өз тілдерін әлемге танытудың орнына, өзгенің тілін өздерінің байланыс құралы етіп алды. Шешендік өнер деген ұғыммен егіз қозыдай үндесетін қазақтың аты қандай ғалымның еңбегінде болмасын, үлкен әріптермен жазылып тұр. Қазақ халқынан шыққан небір атақты көсемдер, ғылымның алпауыттары, жүрек жұтқан батырлар барлығы дерлік әсем сөздің бізбен бауырлас екендігін көрсетеді. Демек, шешен сөйлеу – қазақтың генетикасындағы негізгі кодтың бірі деген тұжырымға келуге болады. Сөзден шашалмайтын халықтың тарихындағы спичрайтингті 3 кезеңге бөліп қарастыруға болады:

1) Д.А.Қонаев тұсындағы спичрайтинг.

Тағдыры мен тарихы ортақ болған кеңестік кезеңді Қонаев заманының спичрайтингі деп жеке қарастыруға болады. Бұл кезеңнің саяси ерекшеліктері мен ұйымдастырушылық-құрылымдық әрі коммунистік ұстанымына сәйкес өзіндік қайталанбас белгілері бар. Орыс зерттеушісі А.Колесников: «Кеңес кезеңінде отандық спичрайтинг консультативті-референттік этиканың тәжірибесі мен негізгі технологиялық әдістері арқылы ерекшеленді» көрсеткендей, ол кезеңде КОКП Орталық комитеті Бас хатшысының тұлғалық беделі өте үлкен рөл ойнады. Постмодерндік уақытта қалып қойған мемлекеттерде сөз бен жазудың маңыздылығының артуы, алға жаңа міндеттерді қойды [Мельник Г.С., 2012]. И.Сталин, Г.Хрущев, Л.Брежнев кезеңіндегі спичрайтинг өзінің жалпылама жалған ұранымен, пафосты әсерлі сөздерімен жылдар бойы ел аузындағы жаттанды тіркестерге айналды. Коммунистік партияның белсенді референттерінің «Оқы, оқы және оқы», «Экономика үнемді болуы керек», «Отан Ана шақырады», «Барлық елдердің пролетарлары бірігіңдер!» деген лозунг сөздері, күні бүгінге дейін көпшіліктің есінде. Қонаев кабинетінің спичрайтерлері Орталық саяси бюроның, Бас хатшының референт-спичрайтерлерінен алыс кеткен жоқ. Республикалық деңгейдегі партия съездерінде сөйленетін ұзын-сонар баяндамаларымен қатар, әлеуметтік-мәдени, саяси, ресми іс-шаралардың барлығы ішкі саясат және партия хатшыларының жіті бақылауымен, қырағы көзімен зерттеліп, зерделеніп әзірленетін еді. Сондықтан да, ол жаттанды тіркестерден жалынды бесжылдықтар жетістігінен паш ететін үздіксіз қолдаулар мен қолпаштауларды қажет ететін бір сыдырғы мәтіндер болатын. Бір қызығы, Қонаев келбетінің халық арасында жоғары беделге ие болғаны соншалық, қазірге дейін оның айтқан сөздерінен гөрі, қарапайым халық жасаған ісін жиі еске алады. Кеңестік жалған ұран мен жалынды тіркестен халық өзі жақсы көретін тұлғаны бөлек қарастырады.

2) Н.Н.Назарбаев кезеңіндегі спичрайтинг.

Нұрсұлтан Назарбаев – ел басқарған 1991-2019 жылдар аралығындағы уақыт қазақ халқының саяси дамуындағы аса бір маңызды әрі спичрайтинг саласы үшінде тамаша ілгерілеудің үлгісін көрсеткен жарқын кезеңі болды. Көшбасшыға қажетті көрегендік, даналық, әділдік, өткір тіл сынды қазақ халқы ерекше бағалайтын қасиеттердің барлығы осы тұлғаның бойынан табылатын еді. Қазақ халқының ғана емес, әлемдік саяси аренада мінсіз көшбасшы ретінде тұлғалық имиджін қалыптастырған Назарбаев келбеті кімді болса да тәнті ететін. Өз

заманында оның халқына жыл сайын жолдайтын дәстүрлі жолдауы, электоратқа қаратып айталатын сөздері, халықаралық маңызды кездесулердегі мінсіз саяси пікірлері үнемі оң көзқарасқа ие болды. Саяси кеңесшісі әрі баспасөз хатшысы (спичрайтері) болып көп жылдар бойы қызмет еткен Ермұхамбет Ертісбаев «Қазақтан және Назарбаев: өзгеріс логикасы» атты кітабында: «Ол әңгімені өте байыпты жүргізетін. Егер әңгімелесушінің айтып отырғаны қызық болса, көзінен сол нәрсені тыңдауға деген от жанып тұратын. Егерде біреу жәй ғана назарын аударғысы келсе, мәдениетті түрде уақыты тығыз екендігін түсіндіретін». Болмысынан қызыл тілді көшбасшының қол астында қазаққа аты белгілі жазушылар спичрайтер болып, қызмет атқарды. Н.Назарбаев тұсында спичрайтинг туралы түсінік алғаш рет қолданыла бастады. Ол 2000-жылдардан былай қарай. Қазақстанның халық жазушысы және қоғам қайраткері – Әбіш Кекілбаев, Н.Назарбаевтың алғашқы спичрайтері деген пікірде бар. Оны нақты ешкім зерттеп, арнайы басып шығармады. Дегенімен, Ш. Есенов атындағы Каспий технологиялар университетінің докторанты Жайлауов Бақтыбай Сәрсенбайұлы өзінің бір мақаласында Әбіш Кекілбаевты, Н.Назарбаевтың спичрайтері болған деген деректі келтіреді. Замандас екі тұлға бір-біріне өте жақсы қолдау көрсеткен деп жазып, докторант бұл сөзін дәлелдеу үшін мынадай ақпараттармен бөліседі [Жайлауов Б.С., 2022]. Ә. Кекілбаев 1995-2002 жылдар аралығында Тұңғыш Президенттің сөздерін жинақтап, «Таңдамалы сөздер» жинағын шығарған. Ол жерде президенттің жұрт алдында сөйлеген сөздері жазылып, мемлекеттік хатшының кестесінен үзінді жарияланған. Кестеде арнайы жазылған мәтіндердің айтылу уақыты жайында да ақпарат бар. Ал, мемлекеттік хатшы деп тұрғанымыз – Ә. Кекілбаев. Бұдан бөлек Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері, жазушы Рахымжан Отарбаевта алғашқы президенттің спичрайтері болған.

3) Қ.-Ж.Тоқаев тұсындағы спичрайтинг.

2019 жылдан бастап, күні бүгінге дейін елімізді әлемдік саяси аренада танытып жүрген Қ.К.Тоқаевтың қол астында арнайы жұмыс жасайтын бір топ спичрайтерлер бар. Негізгі басқарушысы жазушы, профессор – Бауыржан Омаров. Президенттердің мінсіз сөйлеуінің артында спичрайтердің қыруар еңбегі жатқаны белгілі. Дәлел ретінде, Қ.К.Тоқаевтың соңғы кездерде үлкен жиындарда сөйлеген сөздерін келтіруге болады. Былтыр Ресейде өткен «25 Санкт-Петербург халықаралық экономикалық форумында» журналистің қойған сұрағына түсінікті әрі саяси тұрғыда нақты жауап берген Қ.К.Тоқаев әлемдік саяси сыншыларды таң қалдырды. Сонымен қатар, Ереванда өткен ҰҚШҰ-ның саммитінде, Беларусь мемлекетінің басшысы А.Лукашенконың қойған бас хатшылар туралы сұрағына да әзілмен, байыпты жауап беруді, президенттің қол астында мықты мамандар жұмыс жасайтындығын білдіреді.

Нәтижелер

Спичрайтер тек президентке қана емес, басқа да шенеуніктерге керек екендігін еске түсіргеніміз жөн. Басқа шенеуніктердің сөздеріне келер болсақ, кеткен қатеден көңіл көншімейді. Төменде берілген 1-кестеге назар аударсақ:

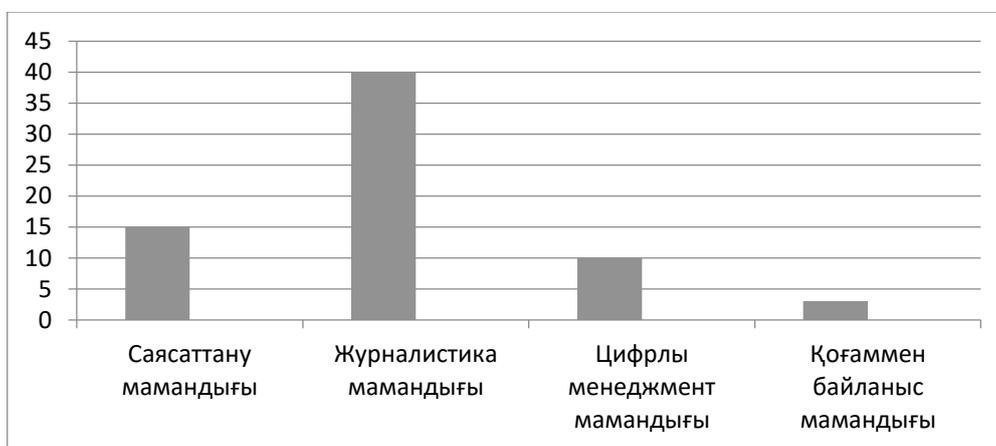
1-кесте

Лауазымды тұлғалардың қателіктері

№	Шенеуніктің аты-жөні, лауазымы, айтқан оғаш сөзі	Қателігінің салдары
1.	Жандарбек Бекшин – 2019-2020 жылдар аралығында бас санитарлық дәрігер қызметін атқарды. 2020 жылы елге коронавирус келгенде, «наконец-то» деп эмоция білдірді.	Дәл сол сөзінен кейін Жандарбек Бекшин қызметінен босатылды. Ел-жұрттың алдында абыройын жоғалтты. Өзі абайсызда болды деп ақталғанымен, билік оны кешірмеді.
2.	Бахыт Султанов – 2019-2022 жылдар аралығында сауда және интеграция министрі қызметін атқарды. 2022 жылы елде қант қымбатшылығы	Бұл сөз халық тарапына ауыр тиді. Себебі, қант алуға ақшасы болмай жүрген халық

	орын алған болатын. Сонда журналистің «Сіз шәйді қантпен ішесіз бе?» деген сұрағына «Жоқ, мен балл қосып ішемін» деп жауап береді.	балды қайдан алсын? Бұл министрде сол сөзінен соң қызметімен қош айтысты.
3.	Гульжан Карагусова – 2007-2021 жылдар аралығында Парламент мәжілісінің депутаты. 2001-2007 жылдары халықты әлеуметтік қорғау министрі де болды. Министр болып тұрған шағында, журналистің балалар жайлы қойған сұрағына, «бір бала жақсы, екінші бала өкінішке орай» деп жауап жазады. Содан кейін, депутат болып қызмет жасап жүрген кезінде, елдегі өндіріс жайлы сұраққа «Мынау біздікі, өзінікі, өндірісті, сапасы жайлы екен, қымбатта емес та, он алу керек» деп шала жансар жауап қайтарады.	Министр болған кезіндегі жауабы үшін жұмыстан босатылды. Себебі, балалардың туылуы ел демографиясын көтерудегі басты фактор. Депутат болған кездегі жауабы үшін, халықтың сынына қалған болатын. Сондай-ақ, көп уақыт жастар арасында мем ретінде қолданылып жүрді.
4.	Габидулла Абдрахимов – 2018-2019 жылдар аралығында Шымкент қаласының әкімі. Лондон қаласына барып, қазақтарға бейне-жолдау түсіріп жіберген. Жолдауында: «Қазақстанда тұр, әлемді арала» деп мақтану сөздерін айтады.	Дәл сол сөзден соң, әкім қызметінен айрылды. Қаланың мемлекет алдындағы қарызының көп екендігіне қарамастан, шетелде жүрген әкімді билік сынап тастады.

Кестеде өзіндік ізденіске құрылған мәліметтер берілген. Оқып отырғандарыңыздай, шенеуніктер көп жерде еш ойланбастан жауап берген. Бұдан бөлек, мінберде тұрып өз тілінде сөйлей алмайтын шенеуніктерде жетерлік. Барлық қате лауазымды тұлғалардың спичрайтер деген мамандық бар екендігін білмеуінен туындап отыр. Егер, олар осындай мамандардың қызметіне жүгінетін болса, мансаптары биіктей берер еді. Сонымен қатар, қарапайым студенттер арасында спичрайтер мамандығын білесіз бе деген сұрақ-жауап жүргізілді. 100 студент қатысқан сұрақ-жауап нәтижесі былай болды 1-сурет):

1-сурет. Студенттердің сала жайындағы түсінігі

Кестеде берілген деректерге сүйенсек, 100 студенттің ішінде саясаттану мамандығынан 15 студент, журналистика мамандығынан 40 студент, цифрлы менеджмент мамандығынан 10 студент, қоғаммен байланыс мамандығынан 3 студент қана осындай мамандықтың бар екендігінен хабардар екен. Журналистика мамандығының студенттері 2-курста арнайы пән ретінде оқығандықтан, біршама хабары бар болып шықты. Ал қалған топтарда көрсеткіш төмен. Студенттерден бөлек, оқытушылардың біршамасына сұрақ қойылды. Олардың бірең-сараңы ғана кішкене білеміз деп жауап берді.

Пікір алмасу

Қазақстан енді ғана дамып келе жатқан елдердің қатарында болғандықтан, спичрайтинг

мамандығы басқа елдерге қарағанда мұнда қаншалықты дамығанын немесе дамымағанын көрсету үшін анализ жасалды. Мысалыға, АҚШ-ты алып қарайтын болсақ, онда спичрайтерлер Уоррин Хардингтың кезінен бастап жұмыс жасай бастаған. Уоррин Хардинг 1921-1923 жылы АҚШ-ты басқарған 29-президент. Ол кезде олар спичрайтерлер емес, «әдеби жазушылар» деген атаумен жұмыс жасады. Джон Уелливер – АҚШ-тағы алғашқы кәсіби спичрайтер. Ол 1923-1929 жылдары 30-президент болған Кельвин Кулиджиудың спичрайтері. Кейіннен, АҚШ-тың 34-президенті Дуайт Эйзенхауэрдің тұсында спичрайтинг дамыды. Бұл кезең 1953 жылдарға тиесілі. Себебі, Эйзенхауэр телевидение мен радионың дамуына үлкен көңіл бөлді. Ал, олардың дамуы үшін сапалы мәтіндер керек болды. Сондықтан, спичрайтерлер арнайы маман ретінде жұмыс жасай бастады. «Уотергейт» оқиғасымен аты шыққан АҚШ-тың 37-президенті Ричард Никсонның спичрайтері Рэй Прайс өзінің терең ойлы мәтіндерімен танымал. Мысалы: Никсонның «бірінші уотергейттік мәтінінде» ол президенттің бұл жанжалға емес, әлемдік саяси оқиғаларды баяндауын бірінші орынға қояды. Ондай фактілер халықтың көңілін басқа жаққа аударуға жасалған, коммуникациялық тәсілдердің бірі болып есептеледі [Мухортов Д.С., 2018]. Качинос шығанағында жасырын операция жүргізіп, Куба басшысы Фидель Кастроны орнына алып тастамақшы болған 35-президент Джон Кеннедидің де тумысынан қабілетке ие болып, саяси салыстыруларды мықты жасайтын спичрайтерлері болған. Олар: Теодор Соренсен мен Дик Гудвин. Операция жүргізіліп жатқан уақытта президенттің кеңесшісі де, мәтінін дайындаушы да солар болды. Дегенімен, арнайы жасақтардың нашар болғанынан жеңіліспен аяқталған операция, кейіннен АҚШ тарихында дақ болып қалды [Лисснер Ф.Р., 2019].

Американдықтардың тарихындағы алғашқы қара нәсілді президент Барак Обама, үнемі өзінің әсерлі сөздерімен жұртты таң қалдыратын. Әсіресе оның БҰҰ-ның 64-ші сессиясында сөйлеген сөзі көпшіліктің есінде қалды. Ол елдер арасындағы қақтығыстар жақсылыққа алып келмейтінін тілге тиек етіп, мемлекеттердің бір-бірінің бостандығына қол сұғуы әлемдегі тепе-теңдікті бұзатынын айтқан болатын. Сондай-ақ, Ресейдің Украинаның суверенитетіне кедергі жасауы өте жаман қадам болғанын жұмсақ түрде жеткізді. Дәл осы мәселе кейін қайта қайталанып, бүгінде арты үлкен дауға айналғандығы барлығымызға белгілі. Бұл жылдары Барак Обаманың спичрайтері Джон Фавро болды. Обама бірнеше кітаптың авторы болғанымен, мәтінінің көп бөлігін өзі жазғанымен спичрайтері ауысқан соң, сөз сөйлеуі мүлде өзгерді. Кейінгі спичрайтері Коди Киннан [Нью Йорк Таймс]. Фавро көбінесе саяси оқиғаны тұтас көрсетсе, Киннан қарапайым адамдардың тарихын мәтініне арқау етті. Одан кейін, Дональд Трамп президент болып сайланды. Өз инаугурациясында спичрайтері Стивен Миллер жазған мәтінді оқыды. Әлемнің мықты саясаттанушылары Трамптың сөзі Обаманың инаугурация кезінде сөйлеген сөзіне қатты ұқсайтынын ұзақ уақыт айтып жүрді. АҚШ-тың қазіргі басшысы Джо Байденнің спичрайтерінің нақты аты белгісіз. Өзімізге көршілес жатқан Ресейдің спичрайтингке қатысты тарихы өте тереңде. Неге десеңіз, бұрын КСРО өмір сүрген уақытта бірнеше мемлекет одақ болып, басшысы біреу ғана болды. Ғалым П.С.Учиров Ресейдегі спичрайтингті 6 кезеңге бөліп қарастырады (2-кесте) [Учиров П.С., 2016].

Қазақтармен түбі бір Түркия мемлекетінің тарихында спичрайтерлер жайлы мүлдем айтылмаған. Еш жерде оған қатысты деректер жоқ. Тек Ердоғанның қол астында 8 жыл қызмет еткен спичрайтер бар екендігі ғана жазылған. Ол спичрайтердің есімі Айдын Юнал. Кейінгі кезде жаңалықтарда Беларусь, Өзбекстан елдері басшыларының да спичрайтерлері бар екендігі айтылып жүр. Десе де, ашық түрдегі ақпарат жоқ. Сонымен қатар, дамыған елдердің қатарына жататын Ұлыбританияның да тарихында спичрайтерлер жайлы көп сөз қозғалмаған. Кей зерттеулерде 1979-1990 жылдар аралығында Ұлыбританияның премьер-министрі Маргарет Тэтчердің бір топ спичрайтерлемен жұмыс жасағаны (Крис Паттен, Вудро Уайт, Ангус Мод, Адам Ридли, Ричард Райдер) және 1997-2007 жылдар аралығында премьер-министр болған Тони Блэрдің Джон Макернан есімді спичрайтері болғандығы айтылған. Маргарет Тэтчердің қол астында қызмет еткен танымал спичрайтерлердің бірі – Рональд

Миллер. Ол өзінің бір сөзінде: «Тэтчер ханымға арнайы сөзді ешкім жазбады. Барлық мәтін тек онымен бірге жазылатын» дейді [Т.Н.Павлова, 2014].

2-кесте

Ресей спичрайтингінің дамуы

№	Кезеңдер	Танымал спичрайтерлері	Ерекшелігі
1.	Хрущев-Брежнев кезеңіндегі спичрайтинг	Александр Боевин және Александр Мурзин	Бұл кезеңнің спичрайтерлері орталық газеттерде жұмыс жасайтын журналистер болды. Халықтың саяси сауаты төмен болғандықтан, спичрайтерлер өз мәтіндерін танымай қалған жағдайларды орын алды
2.	Горбачев тұсындағы спичрайтинг	Александр Яковлев және Алексей Пушкин	Спичрайтерлер тек жаңа идеяны тудырушы ретінде жұмыс жасады. Себебі, Горбачев ораторлық өнерді жетік меңгергендіктен, мәтіндерін өзі жазып отты
3.	Ельцин кезіндегі спичрайтинг	Олар 1-ші топ және 2-ші топ болып бөлінеді. 1-ші топқа: Людмила Пихоя, Александр Ильин, Константин Никифоров, Владимир Кадацкий, Геннадий Харин, Урманов Александр жатады. 2-ші топта Татьяна Юмашева, Андрей Шторх қызмет етті	Спичрайтер елге және президентке әсер ете алатын маман ретінде жұмыс жасады. Маңызды мәтіндерге өз түзетулерін жасай алатындай дәрежеге жетті. Одақ басшысының мәтінін толықтай өздері дайындап беруімен ерекшеленді
4.	Бірінші Путиндік кезеңдегі спичрайтинг (2000-2008 жылдар аралығы)	Джахан Поллыева, Андрей Вавра, Дмитрий Калимулин, Ярослав Шабанов және Лариса Мишустина	Спичрайтерлер бірден өз қызметтерін бәсеңдетті. Мемлекет басшысы өз мәтінін дайындауға қатысып тұрды
5.	Медведев тұсындағы спичрайтинг	Ева Василевская	Бұл кезең спичрайтерлердің жеке штатының болуымен, спичрайтердің әлсіз жұмысының нәтижесінде президенттің абыройының түсуімен ерекшеленді
6.	Екінші Путиндік кезеңдегі спичрайтинг (2012-ден, күні бүгінге дейін)	Дмитрий Калимулин, Екатерина Хуторская	Басшы сөзін өзі жазады. Спичрайтер мәтінді саяси өңдеуден өткізіп, өз түзетулерін қосты

Расында, тарихта «темір ханым» деген атаумен қалған Маргарет Тэтчердің шешен екендігін бүкіл әлем біледі. Қызық дерек, әлемге өзінің жасыл алқапты ормандарымен танымал Швеция тарихында спичрайтерлер көбіне экономика саласында жұмыс жасап, премьер министрлерге кеңес беріп, мәтінін дайындап отырған. Ең танымал спичрайтерлерінің бірі Клас Эклунд. Ол экономика саласында ұзақ жыл қызмет жасап, кейіннен мәтін жазумен айналысты. Спичрайтер болып қызмет етуі 1984 жылдан басталады [Андреас Б., 2022]. Анализден көріп отқандарыңыздай дамыған және дамушы елдердің арасындағы айырмашылық жер мен көктей. Америкада спичрайтинг сала ретінде Қазақстанға қарағанда 100 жыл бұрын қолданыла бастаса, Ұлыбританияда да шамамен 60 жылдай бұрын, ал, Ресейде 50 жылдай бұрын

қолданылды. Демек, бізге басқа елдермен терезе теңестіру үшін, әлі көптеген жұмыстар жасау керек.

Қорытынды

АҚШ-тың 41-ші президенті Джордж Буштың спичрайтері Майкл Герсон: «Президент сен жазған мәтінді оқымас бұрын өзінді әлемдегі ең маңызды адам ретінде сезінесің. Мәтінді оқып болған соң, сен жәй ғана спичрайтерсің. Сен алғашында президенттің жанындатұрасың, артынан дауға айналған нәрсе үшін жазаланасың. Сол кезде ол сенің кінәң деген ойға қаласың» деген екен [Хан П.Л., 2018]. Заман үнемі үздіксіз өзгеріске ұшырап отырса да спичрайтинг, спиндоктор, имиджелог әркезде маңызын жоғалтпайтын салалар болып қала бермек. Токсан ауыз сөздің тобықтай түйіні мемлекеттің әлемдік саяси аренада, компанияның нарықта өз орнын бекітіп ұстауына керек ең негізгі фактор - басшының тиянақты сөйлеген сөзі, көрсеткен эмоциясы мен жасаған әрекеті. Ал, оның мінсіз болып қалыптасуына көмек бере алатын жалғыз кәсіп– спичрайтинг.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

- Kjeldsen I.E., Kiewe A., Hansen B.D.(2019) The beginning of Speechwriting. *Speechwriting in Theory and Practice*, 15 March, 27-37 [Электрондық ресурс]: URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-03685-0_3 (өтінім берілген күні: 01.02.2023).
- Malcolm Schofield.(2019) Platon in his Time and Place. *The Oxford Handbook of Plato* (2nd edn), 04 October, 40-67 [Электрондық ресурс]: DOI: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190639730.013.8> (өтінім берілген күні: 01.02.2023).
- Месеняшина Л.А.(2016) Проблема формирования спичрайтерской компетенции. *Вестник ЧелГУ*, 9(391) [Электрондық ресурс]: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problema-formirovaniya-spichrayterskoy-kompetentsii> (өтінім берілген күні: 01.02.2023).
- Байысбекова Т.Д.(2016) Спичрайтинг PR-технология ретінде: теориялар мен тұжырымдамалар. *Вестник КазНУ. Серия журналистики*, 37, 2, 574-579 [Электрондық ресурс]: URL: <https://bulletin-journalism.kaznu.kz/index.php/1-journal/article/view/437> (өтінім берілген күні: 01.02.2023).
- Быкова Е.В. (2022) Медиалингвистические исследования PR-речи: отечественный опыт. *Медиалингвистика*, 9(2), 79-95 [Электрондық ресурс]: DOI: <https://doi.org/10.21638/spbu22.2022.201> (өтінім берілген күні: 02.02.2023)
- Шарков Ф.И.(2012) Политическая коммуникация в современном информационном обществе. *PolitBook*, 2, 121-130 [Электрондық ресурс]: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/politicheskaya-kommunikatsiya-v-sovremennom-informatsionnom-obschestve> (өтінім берілген күні: 03.02.2023)
- Мельник Г.С.(2012) Медиа́тэкст как объект лингвистических исследований. *Журналистский ежегодник*, 1, 27-27 [Электрондық ресурс]: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mediatekst-kak-obekt-lingvisticheskikh-issledovaniy> (өтінім берілген күні: 03.02.2023)
- Жайлауов Б.С.(2022) Әбіш Кекілбайұлы – SPEECHWRITER. *Әдебиет порталы*, 08.04.2022 [Электрондық ресурс]: URL: https://adebiportal.kz/kz/news/view/abis-kekilbaiuly-speechwriter_23829 (өтінім берілген күні: 04.02.2023)
- Учиров П.С.(2016) Дискурсивные практики Президента РФ: историческая роль спичрайтеров. *Политическая лингвистика*, 5(59), 92-102 [Электрондық ресурс]: URL: <http://elar.uspu.ru/handle/uspu/4785>(өтінім берілген күні: 05.02.2023).
- Мухортов Д.С.(2018) О паралингвистических особенностях вербального поведения американского Президента Ричарда Никсона (на материале избранных речей). *Вестник РУДН. Серия: Теория языка. Семиотика. Семантика*, 9, 1, 77-92 [Электрондық ресурс]: URL: <https://journals.rudn.ru/semiotics-semantics/article/view/18269>(өтінім берілген күні: 05.02.2023).

- Lissner R.F.(2019) Process Learning in Foreign Policy: From the Bay of Pigs to the Berlin Crisis. *Political Science Quarterly*, 134,4,641-673 [Электрондық ресурс]: DOI: <https://doi.org/10.1002/polq.12989> (өтінім берілген күні: 05.02.2023).
- Michael S. Schmidt (2015) State of the Union Speechwriter for Obama Draws on Various Inspirations. *The New York Times*, January, 19 [Электрондық ресурс]: URL: <https://www.nytimes.com/2015/01/20/us/politics/cody-keenan-obamas-hemingway-draws-on-friends-empathy-and-a-little-whisky-for-state-of-the-union.html>(өтінім берілген күні: 05.02.2023).
- Павлова Т.Н.(2014) Роль спичрайтера в формировании языковой личности политического лидера. *Политическая лингвистика*, 1(47), 181-185 [Электрондық ресурс]: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-spichraytera-v-formirovanii-yazykovoy-lichnosti-politicheskogo-lidera> (өтінім берілген күні: 06.02.2023).
- Andreas Bergh.(2022) An All Too Successful Reform? The 1997 Overhaul of the Swedish Budget Process. *Successful Public Policy in the Nordic Countries: Cases, Lessons, Challenges*, September, 219-238 [Электрондық ресурс]: DOI: <https://doi.org/10.1093/oso/9780192856296.003.0011> (өтінім берілген күні: 06.02.2023).
- Peter Hahn.(2019) The Authority of Academics in a Time of Turbulence. *Diplomatic History*, 43, 1, January, 1-30 [Электрондық ресурс]: DOI: <https://doi.org/10.1093/dh/dhy081> (өтінім берілген күні: 06.02.2023).

References

- Kjeldsen I.E., Kiewe A., Hansen B.D.(2019) The beginning of Speechwriting. *Speechwriting in Theory and Practice*, 15 March, 27-37 [Ehlektronnyj resurs]: URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-03685-0_3(data obrashcheniya: 01.02.2023).
- Malcolm Schofield (2019) Platon in his Time and Place. *The Oxford Handbook of Plato* (2nd edn), 04 October, 40-67 [Ehlektronnyj resurs]: DOI: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190639730.013.8> (data obrashcheniya: 01.02.2023).
- Mesenyashina L.A. (2016) Problema formirovaniya spichrayterskoy kompetentsii. *Vestnik ChelGu*, 9(391) [Ehlektronnyj resurs]: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problema-formirovaniya-spichrayterskoy-kompetentsii> (data obrashcheniya: 01.02.2023).
- Baiysbekova T.D. (2016) Speechriting PR tekhnologiya retinde: teoriyalar men tuzhyrymdamalar. *Vestnik KazNU. Seriya jurnalistiki*, 37, 2, 574-579 [Ehlektronnyj resurs]: URL: <https://bulletin-journalism.kaznu.kz/index.php/1-journal/article/view/437> (data obrashcheniya: 01.02.2023).
- Bykova E.B. (2022) Medialingvisticheskoe issledovaniya PR rechi: otechestvenniy opyt. *Medialingvistika*, 9(2), 79-95 [Ehlektronnyj resurs]: DOI: <https://doi.org/10.21638/spbu22.2022.201> (data obrashcheniya: 02.02.2023).
- Sharkov F.I. (2012) Politicheskaya kommunokatsia v sovremennom informatsionnom obshestve. *PolitBook*, 2, 121-130 [Ehlektronnyj resurs]: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/politicheskaya-kommunikatsiya-v-sovremennom-informatsionnom-obschestve>(data obrashcheniya: 03.02.2023).
- Mel'nik G.S. (2012) Mediatekst kak obekt lingvisticheskikh issledovaniy. *Jurnalitskii ezhegodnik*, 1, 27-27 [Ehlektronnyj resurs]: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mediatekst-kak-obekt-lingvisticheskikh-issledovaniy>(data obrashcheniya: 03.02.2023).
- Zhailauov B.C. (2022) Abish Kekilbaiuly – SPEECHWRITER. *Adebiet portaly*, 08.04.2022 [Ehlektronnyj resurs]: URL: https://adebiportal.kz/kz/news/view/abis-kekilbaiuly-speechwriter_23829 (data obrashcheniya: 04.02.2023).
- Uchirov P.S.(2016) Diskursivnye praktiki Prezidenta RF: istoricheskaya rol spichrayterov. *Politicheskaya lingvistika*, 5(59), 92-102 [Ehlektronnyj resurs]: URL: <http://elar.uspu.ru/handle/uspu/4785> (data obrashcheniya: 05.02.2023).

- Mukhortov D.S.(2018) О прагматических особенностях вербального поведения американского президента Ричарда Никсона (на материале избранных речей). *Vestnik RUDN. Seriya: Teoriya yazyka. Semiotika. Semantika*, 9, 1, 77-92 [Электронный ресурс]: URL: <https://journals.rudn.ru/semiotics-semantics/article/view/18269> (accessed 5 February 2023).
- Lissner R.F.(2019) Process Learning in Foreign Policy: From the Bay of Pigs to the Berlin Crisis. *Political Science Quarterly*, 134,4,641-673 [Электронный ресурс]: DOI: <https://doi.org/10.1002/polq.12989> (data obrashcheniya: 05.02.2023).
- Michael S. Schmidt.(2015) State of the Union Speechwriter for Obama Draws on Various Inspirations. *The New York Times*, January, 19 [Электронный ресурс]: URL: <https://www.nytimes.com/2015/01/20/us/politics/cody-keen-an-obamas-hemingway-draws-on-friends-empathy-and-a-little-whisky-for-state-of-the-union.html> (data obrashcheniya: 05.02.2023).
- Pavlova T.N. (2014) Rol spichraytera v formirovaniy yazykovoy lichnosti politicheskogo lidera. *Politicheskaya lingvistika*, 1(47), 181-185 [Электронный ресурс]: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-spichraytera-v-formirovaniy-yazykovoy-lichnosti-politicheskogo-lidera> (data obrashcheniya: 06.02.2023).
- Andreas Bergh.(2022) An All Too Successful Reform? The 1997 Overhaul of the Swedish Budget Process. *Successful Public Policy in the Nordic Countries: Cases, Lessons, Challenges*, September, 219-238 [Электронный ресурс]: DOI: <https://doi.org/10.1093/oso/9780192856296.003.0011> (data obrashcheniya: 06.02.2023).
- Peter Hahn.(2019) The Authority of Academics in a Time of Turbulence. *Diplomatic History*, 43, 1, January, 1-30 [Электронный ресурс]: DOI: <https://doi.org/10.1093/dh/dhy081> (data obrashcheniya: 06.02.2023).

Спичрайтинг - важная отрасль медиакоммуникаций

*¹Р.К.Кемелбек, ¹Б.М.Токабаева

¹Евразийский национальный университет имени Л.Н.Гумилева (Астана, Казахстан)

Аннотация

В научной статье были высказаны последовательные мысли о сфере спичрайтинга, являющейся важнейшей частью современной медиакоммуникации и политического консалтинга, ее месте и актуальности в политической жизни Республики Казахстан сегодня. Были изучены ее истоки и рассмотрены перспективы ее будущего в казахском государстве в качестве одной из самых распространенных профессий, созданных веком информации. Спичрайтеры востребованы в современном обществе и как специалисты по медиаграмотности, владеющими цифровой компетентностью эффективного пользования технологиями. В статье приводятся результаты опроса читателей, связанные с оценкой выступлений должностных лиц, их имиджа и репутации. На основании проведенного опроса студентов была продемонстрирована популярность современных терминов медиакоммуникаций и новых направлений среди молодежи. Несмотря на то, что в мировой медиаиндустрии актуально научное изучение спичрайтинга, в Средней Азии и постсоветских государствах изучение этой отрасли медиакоммуникаций недостаточно актуально и требует соответствующего внимания.

Ключевые слова: медиакоммуникация, политический PR, политическая коммуникация, текст, ораторское искусство, тенденции, спичрайтер, спичрайтинг.

Speechwriting as the most important area of media communication

*¹R.K.Kemelbek, ¹B.M.Tokabayeva

¹L.N.Gumilyov Eurasian National University (Astana, Kazakhstan)

Abstract

The article is concerned with the sphere of speech writing that is particularly relevant to modern media communication and political consulting, and outlines its importance to and influence on the political life of the

Republic of Kazakhstan. The origins speech writing and the potential of digitally and technologically equipped speechwriters regarding the future of Kazakhstan are considered alongside this modern profession's utility in the media landscape. The evaluation regarding the speech and image of the state officials by readers as a result of a quiz is presented. Additionally, the results of a survey of students are included to represent the awareness of modern media communication terms and spheres among the youth. While journalism is a profession that connects the people and the authorities via writing, speech writing in Central Asia and post-Soviet states has not yet been fully studied and developed despite the past efforts.

Keywords: media communication, political PR, political communication, text, rhetoric, trend, speechwriter, speech writing.

Поступила в редакцию: 06.02.2023

Одобрена: 07.03.2023

Первая публикация на сайте: 19.07.2023

MPHTI: 14.35.07

<https://doi.org/10.65247/3105-3432-2024-2.05>

БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМДЕРІН ЗЕРТТЕУ ЖҰМЫСТАРЫНА ДАЙЫНДАУ

*¹М.Б.ҚАБИ^{ORCID}, ¹Г.Г.ЖУСУПБЕКОВА^{ORCID}, ²М.Д.КЕНЖЕГАЛИЕВА^{ORCID}

¹Ш. Уәлиханов атындағы Көкшетау университеті
(Көкшетау, Қазақстан)

²Лейпциг университеті (Лейпциг, Германия)

*qabimb@gmail.com, uk.gulsara74@mail.ru, kenshegalijewa@uni-leipzig.de

Аңдатпа

Мақалада студенттердің кәсіби дайындық процесінде зерттеу мәдениетін дамыту қажеттілігі қарастырылады, оны игеру болашақ бастауыш сынып мұғаліміне рефлексиялық-зерттеу тәсілінде қойылған мәселелерді оңай болжауға, зерттеу өзектілігін тануға, зерттеу объектісін бақылауға, зерттеуге дауындалуға және шешуге мүмкіндік береді. «Болашақ бастауыш сынып мұғалімінің зерттеу мәдениеті» ұғымы нақтыланды, басқа ғалымдардың ойлары мен түсінігі жазылады. Кәсіби дайындық процесінде болашақ бастауыш сынып мұғалімінде зерттеу мәдениетін дамытуының маңыздылығы анықталынады. Мақалада болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің арасында кішігірім зерттеу сауалнама арқылы жүргізіледі. Сауалнама нәтижесі бойынша болашақ педагогтардың зерттеу мәдениетін жоғарлатуын қажет етеді, себебі ол келешектегі дипломдық жұмыстарында, мақала немесе жоба жұмыстарын жазу кезінде, кәсіби педагогикалық тәжірибеден өту уақытында және болашақта жұмыс орында істердің орындалуына негіз болады.

Түйін сөздер: зерттеу мәдениеті, білімді мұғалім, бастауыш сынып, әдіснама, зерттеу қызметі.

Кіріспе

Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің өзін-өзі жетілдіруге жүзеге асыруының заманауи перспективалары жоғары оқу орындарының алдында болашақ маманды зерттеу қызметіне даярлау міндетін өзектендіреді. Бүгінгі таңда өте күрделі міндеттерді шешуге, проблемаларды алға жылжытуға, білім беруді реформалаудың өзгермелі жағдайында түбегейлі жаңа зерттеу шешімдерін табуға қабілетті мұғалім сұранысқа ие.

Зерттеушілік мәдениет кез-келген ғылыми жұмыстардың аясында сәттілікке жету жолы екені сөзсіз анық. Студенттерді зерттеу жұмыстарына тарту оларға жаңа заттар ойлап табуға, түсінуге және игеруге, өз ойларын білдіруге, шешім қабылдауға, қызығушылықтарын тұжырымдауға, сонымен қатар мүмкіндіктерді түсініп үйренуге, сонымен қатар әлемдегі өзекті мәселелерді шешу білу мүмкіндік береді. Бұл мәселе Қазақстан Болон процесіне қосылғаннан бері іргелі мағынаға ие болды. Оның мәні бастауыш сынып мұғалімдерін